

як загроза економічній безпеці держави й вимагає реалізації виваженої державної політики щодо мінімізації негативних проявів та стимулювання позитивних зрушень від транснаціоналізації банківської діяльності для розвитку вітчизняної банківської системи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абалкіна А. А. Взаимное участие банков в регионе СНГ: масштабы и тенденции / А. А. Абалкіна // Банковское дело. - 2010. - № 2. - С. 29-34.
2. Абалкіна А. А. Взаимодействие России и Украины в банковской сфере / А. А. Абалкіна // Вісник Інституту економіки та прогнозування. - 2008. - № 1. - С. 53-57.
3. Бекетов Н. В. Перспективы развития экономической интеграции стран СНГ / Н. В. Бекетов // Нац. интересы, приоритеты и безопасность. - 2007. - № 5. - С. 16-19.
4. Взаимодействие финансовых систем стран СНГ / [отв. ред. М. Ю. Головин]. - СПб. : Алетей, 2010. - 224 с.

5. Гражевська Н. І. Економічні системи епохи глобальних змін / Н. І. Гражевська. - К. : Знання, 2008. - 431 с.
6. Зарицька І. А. Конвергенція національних банківських систем постсоціалістичних країн в умовах євроінтеграції / І. А. Зарицька // Актуальні проблеми економіки. - 2010. - № 7 (109). - С. 27-41.
7. Офіційний веб-сайт Асоціації українських банків [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.aub.com.ua>.
8. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Офіційний веб-сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
10. Петров М. В. Возможности и перспективы интеграции стран СНГ в финансовой сфере / М. В. Петров, Д. Е. Плисецкий // Валютно-финансовая интеграция. - 2011. - № 8 (440). - С. 38-48.
11. Шумська С. С. Російський капітал у банківській системі України: динаміка розвитку та сфери інтересів / С. С. Шумська // Економічна теорія. - 2010. - № 4. - С. 58-73.

V. Trokhymenko

CURRENT STAGE AND PROBLEMS OF CIS COUNTRIES' BANKING SYSTEM DEVELOPMENT

A current stage and some problems of CIS countries' banking system development are studied under globalization of the world economy. The current trends in development of Ukrainian-Russian banking partnership are presented, in particular, the scale of expansion and some peculiarities of Russian banks' behavior are considered at the banking service market in Ukraine.

Key words: globalization, regionalization, banking service market, banking system, foreign banking capital.

© В. Трохименко

Надійшла до редакції 21.04.2011

УДК 336.717(477)

СУЧАСНИЙ СТАН РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

АЛЛА ЧЕРЕП,

доктор економічних наук, професор Запорізького національного університету

ІННА ЯРМАК,

магістр Запорізького національного університету

У статті висвітлено сучасний стан вітчизняного ринку банківських послуг та проаналізовано ефективність банківських операцій. Окреслено основні проблеми банків та сформульовані шляхи вдосконалення якісного надання послуг банками.

Ключові слова: банки, банківська діяльність, банківська система, кредити домашніх господарств, депозити домашніх господарств.

Постановка проблеми. Банківські послуги є невід'ємною частиною сучасного ринку, покупцями на якому є окремі особи, домогосподарства та юридичні особи. Банківські послуги - поки що недостатньо сформована частина банківського підприємництва. Мета її функціонування - підвищення доходів банків і поліпшення задоволення потреб клієнтів, розширення їх купівельних можливостей, що, у свою чергу, сприяє розвитку

національної економіки. Але досягнення цієї мети вимагає використання наукових принципів і ефективних методів управління банківськими послугами.

Окремі аспекти цієї проблематики аналізувалися в наукових працях вітчизняних економістів, проте єдиного комплексного підходу до управління банківськими послугами дотепер не вироблено. Відсутність такого підходу зменшує можливості збільшення прибут-

№ 4 (111) травень-червень 2011 р.

ку банків, знижує їх платоспроможність, негативно впливає на стійкість їх фінансового положення. Тому для підвищення ефективності діяльності банків на внутрішньому ринку і збільшення можливостей виходу на зарубіжні ринки капіталів необхідно розробити і використати активний цілеспрямований підхід до організації продажів банківських продуктів і управління ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи банківську систему будь-якої країни, необхідно враховувати, що її сучасний стан - це результат тривалого розвитку, плід складних юридичних та економічних перетворень, які спираються не лише на суто економічні та юридичні закони та тенденції, а й ураховують національні, культурні, моральні традиції народу. Функціонуюча національна банківська система в Україні перебуває в процесі розвитку і безумовно потребує подальшого вдосконалення.

Деякі аспекти цих проблем знайшли віддзеркалення в наукових працях вітчизняних економістів, зокрема А. І. Басова, А. І. Жукова, Е. Ф. Жукова, В. А. Галанова, Ю. В. Головіна, А. Н. Іванова, О. І. Лаврушина, Ю. С. Масленченко, Б. Б. Рубцова, В. М. Усоскіна. Окреслені проблеми розглядалися і в роботах таких зарубіжних учених, як Б. Бухвальд, Ханс-Ульріх Деріг, Ю. Зайтц, Ф. Котлер, З. де Куссерг, Же.-Ж. Ламбен, Б. Маруа, Д. Норкотт, М. Портер, П. Роуз, Дж. Еванс й ін.

У їх дослідженнях аналізуються різні аспекти надання фінансових послуг західними банками, досвід яких може використовуватися в українській банківській практиці.

У сучасних наукових дослідженнях чимало уваги приділяється проблемам розвитку банків та банківської системи в Україні. Частково проблеми функціонування банківського сектора в працях вітчизняних учених, таких як О. В. Васюренко, О. В. Дзюблюк, А. М. Мороз, М. І. Савлук, Р. І. Тиркало В. В. Томчук, З. Васильченко [3], Т. Савченко [4] та інших.

Метою статті є висвітлення сучасного стану ринку банківських послуг в Україні та визначення основних шляхів його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Індустрія банківських послуг - одна з найшвидше зростаючих у світовій економіці. Цей процес не обминув і банківський сектор України. Банківські послуги активно впливають на розвиток економіки України як на макро-, так і на мікрорівні. По-перше, банківська послуга є одним із дійових факторів інтенсифікації відтворюваного процесу в цілому і такої його складової, як обмін, зокрема. По-друге, банківські послуги відіграють значну роль у задоволенні потреб населення, підвищенні його життєвого рівня шляхом надання споживчих кредитів і впливу на розвиток малого бізнесу.

Банківські установи надають послуги, розробляють нові банківські продукти і здійснюють їх просування та поширення на ринку, а також підтримують уже існуючі банківські продукти. Зазначену діяльність банків об'єднує ринок банківських послуг, що є логічним результатом діяльності банків.

Особливість ринку банківських послуг полягає в існуванні його лише в грошовій формі та наявності прямої залежності від розвитку ринків, які він обслуговує. Як правило, банківські послуги є одноразовими, відсутня можливість їх накопичення, вони не захищені патентами. Ринку банківських послуг притаманні всі невід'ємні атрибути ринку: об'єктами ринку виступають банківські послуги; суб'єктами ринку є продавці послуг - банки та покупці послуг - фізичні та юридичні особи, у тому числі й самі банки; ціна та канали продажу. Ринок банківських послуг охоплює широкий спектр послуг (від розрахунково-касових до зберігання та перевезення цінностей), які не передбачають відчуження ресурсів банку не зазнають ризиків, притаманних банківським операціям [1].

Входження України до світового фінансового ринку зумовлює необхідність приведення законодавчого регулювання її ринку банківських послуг до світових стандартів. Паралельно спостерігаються певні відмінності, пов'язані з історичними умовами формування національних ринків, у тому числі банківського.

Розвинута банківська система є необхідною умовою нормального функціонування економіки, тобто функціонування суб'єктів господарської діяльності та державного бюджету. Лише через досконалу банківську систему можна здійснити реструктуризацію економіки в цілому. Крім того, надійний і розвинений банківський сектор відіграє надзвичайно важливу роль у стабілізації економіки країни. Без залучення коштів населення у банківський сектор неможлива фінансова санація підприємств, які потребують фондів для функціонування і реструктуризації.

Українська банківська система побудована відповідно до принципу дворівневості, який передбачає чітке розмежування сфер діяльності центрального (Національного банку України) і комерційних банків [2].

Банківська система України сьогодні вважається одним із найрозвинутіших елементів господарського механізму, оскільки її реформування було розпочато раніше за інші сектори економіки, що визначалося ключовою роллю банків при вирішенні завдань переходу до ринку.

Розглянемо кредити і депозити, надані домашнім господарствам за грудень 2010 р. та січень 2011 р. Дані візьмемо зі статистичного вісника НБУ [5].

Таблиця 1. - Кредити і депозити домашніх господарств у розрізі валют

Показники	Кредити				Депозити			
	грудень 2010		січень 2011		грудень 2010		січень 2011	
	залишки на кінець періоду, млрд грн	зміна в річному обчисленні, %	залишки на кінець періоду, млрд грн	зміна в річному обчисленні, %	залишки на кінець періоду, млрд грн	зміна в річному обчисленні, %	залишки на кінець періоду, млрд грн	зміна в річному обчисленні, %
гривня	64,76	-2,9	65,52	0,2	142,92	41,4	145,29	42,8
долар США	138,14	-16,9	136,48	-16,2	96,09	22,2	97,70	23,8
євро	3,09	-29,9	3,16	-23,7	34,33	3,6	35,15	7,5
інші	3,55	-11,6	3,51	-10,6	1,75	38,3	1,84	45,7
Усього	209,54	-13,1	208,67	-11,7	275,09	28,5	279,97	30,5

Кредити, надані домашнім господарствам депозитними корпораціями (банками), на кінець січня 2011 року становили 209 млрд грн, а темп їх приросту становив -11,7 % у річному обчисленні порівняно з -13,1 % на кінець грудня. Темпи приросту споживчих кредитів становили -8,5 % у річному обчисленні, у національній валюті 3,8 % у річному обчисленні, в доларах США -16,3 у річному обчисленні. Темпи приросту кредитів на нерухомість становили -16,0 % у річному обчисленні, у тому числі в доларах США -16,2 % у річному обчисленні.

Депозити домашніх господарств на кінець січня 2011 року становили 280 млрд грн, темп їх приросту становив 30,5 % у річному обчисленні порівняно з 28,5 % на кінець грудня. Темпи приросту депозитів в національній валюті становили 42,8 %, темпи приросту в доларах США та євро становили відповідно 23,8 % і 7,5 % у річному обчисленні. Темпи приросту депозитів зі строками погашення до 1 року, від 1 року до 2 років та більше 2 років становили відповідно 1,3 %, 100,1 % і 52,3 % у річному обчисленні [5].

Порівнюючи дані наданих кредитів і депозитів домашнім господарствам у розрізі валют можна побачити, що більшу перевагу вони надають депозитним операціям.

З графіка (рис. 1) бачимо, що при кредитуванні перевагу надають операціям з валютою в доларах США. Але з 2009 року позиція долара слабне, тоді як позиція гривні впродовж 3 років майже не змінилася. Роль євро не є настільки важливою.

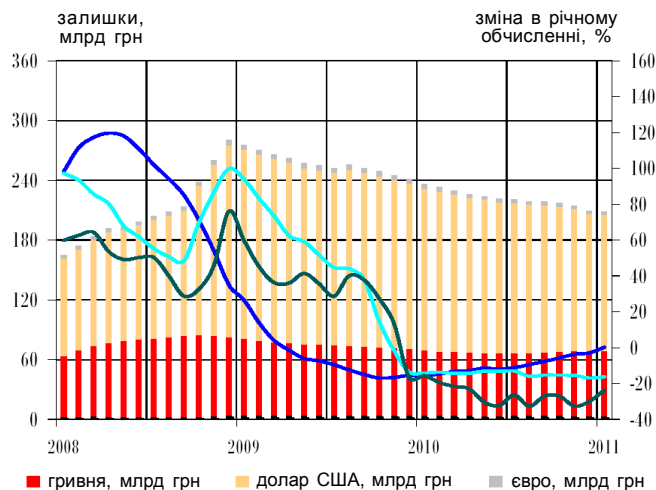

Рис. 1. Кредити домашніх господарств у розрізі валют.

Розглянемо депозити домашніх господарств (рис. 2). Роль гривні, починаючи з 2010 року, поступово зростає. Депозити в євро мають стійку тенденцію до падіння з середини 2008 року. Позиція долара США має невеликі коливання [5].

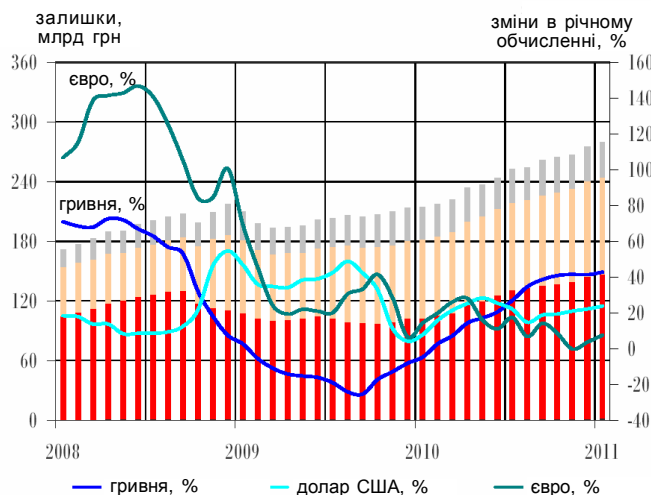

Рис. 2. Депозити домашніх господарств у розрізі валют.

Проблеми ринку надання банківських послуг. Виділимо десять основних проблем банківського сектора. До них можна віднести:

1. Висока концентрація капіталу у групі найбільших банків, що є досить негативним фактором, адже така ситуація може призвести до розширення практики домовленостей і змов великих банків між собою у проведенні своєї діяльності, наприклад, у встановленні цін на банківські послуги.

2. Нераціональна територіальна структура, тери-

торіальна нерівномірність банківської системи та локальний характер банківських ринків, що характеризується високою концентрацією банків (близько 50 %) та їх активів у центральних містах області України, що зумовлює недостатню кількість комерційних банків в інших регіонах та навіть відсутність у деяких з областей країни, деяку відсталість банківського сектора у них та відсутність у них конкуренції, а отже, і стимулів для підвищення конкурентоспроможності регіональних банківських установ.

3. Існування розриву між обліковою ставкою НБУ і ставками по кредитах комерційних банків (перша становить 15 %, друга - 30-31 %), що може стати серйозним бар'єром на шляху подальшого росту економіки країни, а також великий розрив між ставками за депозитами і комерційними кредитами, пов'язаний з перенесенням банками своїх витрат на клієнтів.

4. Низькі обсяги кредитування реального сектора економіки, що головним чином пояснюється різким збільшенням процентних ставок за державними короткостроковими зобов'язаннями.

5. Низька кредитоспроможність переважної частини підприємств-позичальників, низька капіталізація банків спричиняють надзвичайно високу ризикованість банківської діяльності, підвищену недовіру до банків, особливо з боку сімейного сектора економіки, ускладнюють підтримку їх ліквідності. Усе це послаблює посередницьку роль і трансформаційну функцію банків і банківської системи в цілому.

6. Проблема незабезпечених, ненадійних кредитів. Виникає велика частка проблемних кредитів у кредитному портфелі комерційних банків, що зумовлює низьку ліквідність банків, існування багатьох збиткових банків із "негативним" кредитним портфелем, банків, які перебувають у режимі фінансового оздоровлення або у стані ліквідації.

7. Проблема гарантування вкладів населення. Заощадження населення складають основу пасивної сторони балансу у банківській системі будь-якої країни. Проте відносини між банками і населенням сьогодні досить проблематичні.

8. Формування раціонального співвідношення в універсалізації й спеціалізації банківських установ. Необхідно дотримуватись певної збалансованості й пропорційності у розвитку різних видів банків. В економіці необхідні раціонально спеціалізовані банки насамперед за функціональною ознакою - інвестиційні, ощадні, іпотечні, трастові, інноваційні, зовнішньоторговельні та інші види банківських установ.

9. Слабка диференціація асортименту банківських послуг. Український банківський сектор не є достатньо розвинутим у цьому плані. Додається і проблема повільного, пасивного впровадження нових банківських продуктів.

10. Недовіра домашніх господарств до банківського сектора. Особливо це проявилось під час кризи 2008 року [4].

Для розв'язання наведених проблем необхідно здійснити такі заходи:

- розвивати спеціалізований сегмент у структурі банківських установ країни шляхом створення належного правового поля діяльності відповідних банків, нормативного диференціювання їхніх функцій;
- налагодити роботу Фонду гарантування вкладів населення;
- впроваджувати нові банківські продукти;
- запровадити цілодобове надання банківських послуг у банках;
- розвивати взаємовідносини банків з клієнтами;
- розвивати Інтернет-банкінг, залучати для цього відповідних висококваліфікованих спеціалістів, використовувати новітні інформаційні технології;
- розвивати й удосконалювати законодавство і нормативну базу;
- сформувати нову, ринкову психологію людей та закріплення довіри в населення до банківської системи;
- зміна територіальної структури банківської системи та раціональне її використання;
- підвищення кваліфікації працівників та якості обслуговування клієнтів в банку;

- налагоджений інформаційний доступ про банк і його діяльність.

Необхідні інновації та шляхи удосконалення

Під впливом посилення міжбанківської конкуренції на банківському ринку України проявляється тенденція до розширення продуктового ряду послуг. Адже кожен банк не залишається байдужим до можливості збільшення власних прибутків, мобілізації додаткових ресурсів та розширення бази клієнтів банку, підвищення власного рейтингу на ринку. Саме тому сучасні банки обирають політику розширення продуктового ряду банківських послуг [3].

Банківські послуги об'єднують широкий ряд операцій, у тому числі й тих, які нехарактерні для банківської сфери. До найбільш перспективних послуг можна віднести наступні:

1. Трастові (довірчі) послуги:

а) для фізичних осіб: розпорядження спадщиною; управління власністю; опікунство й забезпечення збереження майна та ін.

б) для юридичних осіб: розпорядження активами; агентські послуги; операції, пов'язані з ліквідацією майна клієнтів та ін.

2. Послуги зі збереження цінностей з наданням клієнтам у розпорядження сейфа та з прийняттям цінностей клієнта на збереження без їх доступу.

3. Консультаційні та інформаційні послуги зі створенням певної міжбанківської бази даних.

4. Гарантійні та посередницькі послуги.

5. Факторингові та лізингові операції, форфейтинг та ін.

На сьогодні в Україні гостро відчувається брак спеціалістів банківських технологій, немає відповідної технічної та навчальної літератури з банківських електронних систем. Зарубіжний книжковий ринок у цій галузі теж не дуже насичений, тому що системи електронних платежів не є широко тиражованим комерційним продуктом з однієї сторони, а з іншої - і розробники, і користувачі зовсім не зацікавлені розкривати окремі технічні деталі системи, щоб не "навчити" потенційних зловмисників.

Упровадження в практику банків сучасних безпаперових комп'ютерних технологій, систем електронних платежів без серйозних зусиль, суттєвих затрат, загального підйому культури банківського виробництва і правопорядку неможливе. Але очевидно одне, що з кожним днем зростатимуть потенційні можливості використання програмного забезпечення при прийнятті рішень у банківській справі, а це призведе до необхідності залучення спеціалістів і їх знань для швидкого переходу на сучасне банківське інформаційно-технологічне обслуговування в Україні [4].

Висновки

Нинішні показники діяльності у банківському секторі країни значно кращі за ті, які спостерігалися у минулі роки. Сьогодні спостерігається зростання ділової активності населення, продовжує розвиватись випуск та інфраструктура кредитних карток, упроваджуються нові продукти, різноманітні форми депозитів, Інтернет-банкінг та ін. Здійснюється широкий спектр кредитних, гарантійних, розрахункових, документарних і депозитарних операцій, посилюється міжбанківська конкуренція за види та обсяги надання приватному сектору послуг, банківських продуктів, підвищується їх якість.

Проте, незважаючи на всі позитивні зрушення, банківський сектор України залишається на сьогодні недоосконалим і не відповідає вимогам реальної конкурентноздатності економіки. За загальними результатами

№ 4 (111) травень-червень 2011 р.

діяльності він є збитковим і містить численні проблеми, викликані як кризовими явищами економіки, так і грошово-кредитною політикою Національного банку України, діями влади і внутрішньобанківськими факторами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>.
2. Закон України "Про фінансові послуги та державне ре-

гулювання ринків фінансових послуг" від 12 липня 2001 року № 2663-III [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2664-14>.

3. Савченко Т. Теоретичні аспекти ринку банківських послуг України / Т. Савченко // Економіка України. - 2007. - № 8. - С. 27-32.

4. Васильченко З. Методологічні аспекти дослідження банківських установ, як фінансових посередників / З. Васильченко / Банківська справа. - 2008. - № 4. - С. 11-23.

5. Статистичний вісник НБУ / Офіційний сайт статистичного вісника НБУ [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

A. Cherep, I. Yarmak

CURRENT STATE OF BANKING SERVICES MARKET IN UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS

This article reviews the current state of the banking market and proannalizovano efficiency of banking operations. The basic problems of banks and set out ways of improvement of services by banks.

Key words: banks, banking, loans by households, household deposits.

© А. Череп, І. Ярмач

Надійшла до редакції 28.04.2011

УДК 94. (477.6):364.122.5 "1945/1965"

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УРБАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В 1950-х – СЕРЕДИНІ 1960-х рр.

МИКОЛА АЛФЬОРОВ,

кандидат історичних наук, доцент

Горлівського інституту Міжрегіональної академії управління персоналом

У статті на основі вивчення літератури та джерел досліджуються особливості урбанізаційних процесів в Україні в 1950-х - середині 1960-х рр. Проаналізовано загальні тенденції урбанізаційних процесів, їх відносно деформований характер, що проявилось в динамічному переважаючому зростанні населення великих промислових центрів порівняно із середніми й малими містами. У промислових регіонах Донбасу, Києва, Харкова, Подніпров'я в досліджуваний період розпочався процес утворення агломерацій.

Ключові слова: Україна, регіон, міста, урбанізаційні процеси, реформи.

Постановка проблеми. Дослідження урбанізаційних процесів набуває надзвичайної актуальності. Окремі країни демонструють високий рівень зростання населення і, відповідно, урбанізації, у той час як інші - стійке зменшення населення, що позначається на розвитку міст, регіонів, країн. Питання розвитку міст в Україні викликають усе більшу увагу сучасних дослідників, проте й досі залишаються маловивченими. Урбаністичні процеси в Україні в зазначений період не були об'єктом спеціального дослідження.

Аналіз досліджень та публікацій. Окремі аспекти розвитку країни в 1950-х - середині 1960-х рр. знайшли відображення в загальних працях і тематичних монографіях [1-3]. Серед них слід відзначити праці

П. І. Лавріва [4], Б. Д. Лановика, З. М. Матисякевич, Р. М. Матейко [5], В. К. Барана [6], С. С. Падалки [7], В. О. Романцова [8], Д. С. Шелеста [9], А. П. Пономарьова [10], К. В. Заблоцької [11], Л. В. Ковпак [12], А. О. Саржана [13], Б. Кравченко [14], О. Удод [15], О. В. Потильчака [16], Б. Черкеса [17]. Окремі факти можна знайти в краєзнавчій літературі [18]. Із праць, які присвячено теоретико-методологічним проблемам урбанізації та окремим аспектам урбанізаційних процесів, слід відзначити роботи В. Я. Верменич [19], Г. Л. Глуханової [20], О. В. Андрощук [21] та ін. Окремі питання щодо розвитку міст УРСР, міграцій сільського населення до міст у ці роки було розглянуто в дисертаціях Т. М. Пронь [22], Р. І. Хаялі [23], Н. М. Хоменко [24]

№ 4 (111) травень-червень 2011 р.